

4. Gry`nevych V. Suchasni pidxody` do formuvannya v majbutnix uchy`teliv umin` analizuvaty` obrazy`-personazhi xudozhnix tvoriv istoriy`chnoyi tematy`ky` / V. J. Gry`nevych // Pedagogichni nauky` : teoriya, istoriya, innovacijni texnologiyi : naukovy`j zhurnal / golov. red. A. Sbruyeva. – Sumy` : Vy`d-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. – 2015. – № 1 (45). – С. 229–238.
5. Naukovi osnovy` metody`ky` literatury` : navchal`no-metody`chny`j posibny`k / za red. N. J. Voloshy`noyi. – K. : Lenvit, – 2002. – 344 s.
6. Plumachny`j slovny`k ukrayins`koyi movy` / avt.-uklad. A. O. Ivchenko. – Xarkiv : Folio, – 2006. – 540 s.
7. Xutorskoj A. Klyuchevye kompetentnosti` kak komponent ly`chnostno-ory`enty`rovannoj parady`gmy obrazovany`ya / A. Xutorskoj // Narodnoe obrazovany`e. – 2003. – № 2. – S. 58–64.
8. Selevko G. Kompetentosty` y` y`x klassy`fy`kacy`ya / G. Selevko // Narodnoe obrazovany`e. – 2004. – № 4. – S. 138–142.
9. Yacenko T. Vy`vchennya tvorchosti Ivana Bagryanogo v 9 klasi: kompetentisny`j pidxid / T. Yacenko // Ukrayins`ka mova i literatura v shkoli. – 2006. – № 5. – S. 39–45.
10. Levy`tov N. D. Psy`xology`ya starshego shkol`ny`ka / N. D. Levy`tov. – M. : Uchpedgy`z, 1955. – 244 s.
11. Yakobson P. M. Emocy`onal`naya zhy`zn` shkol`ny`ka / P. M. Yakobson. – M. : Prosveshheny`e, 1966. – 291 s.
12. Vy`gotsky`j L. S. Psy`xology`ya y`skusstva / L. S. Vy`gotsky`j. – M. : Y`skusstvo, 1986. – 573 s.
13. Kalmykova Z. Y`. Produkty`vnoe myshleny`e kak osnova obucheny`ya / Z. Y`. Kalmykova. – M. : Pedagogy`ka, 1981. – 200 s.
14. Kon Y`. S. Psy`xology`ya starsheklassny`ka / Y`. S. Kon. – M. : Prosveshheny`e, 1982. – 207 s.
15. Ruby`nshtejn S. L. Problemy` obshhej psy`xology`y` / S. L. Ruby`nshtejn. 2-e y`zd. – M. : Pedagogy`ka, 1973. – 416 s.

Отримано редакцією 28.05.2018 р.

УДК 37.016:821.161.2»375.2»(045)

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-136-143

Світлана Олексіївна Жила,
доктор педагогічних наук, професор кафедри
української мови і літератури
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
e-mail: kafedra.ukr.movu@gmail.com

«НОШУ Я В СОБІ ДВА СОНЦЯ»: УРОК ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ ЗА РОМАНОМ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «МАФТЕЙ»

Нілі Йосипівні Волошиній присвячую

У статті досліджено жанрово-стильові і проблемно-тематичні особливості роману Мирослава Дочинця «Мафтей». Автор проаналізувала оригінальний жанрово-структурний тип роману, в якому гармонійно узгодилися література й філософія, а філософські поля стали важливим духовним підмурівком тексту; дослідила заголовки і підзаголовки, які є концептуальними згустками твору; схарактеризувала образну систему роману. Автор статті запропонувала орієнтовний план читачької конференції для учнів 10 класу закладів середньої освіти, проблемну дискусійну бесіду, літературну вікторину за романом Мирослава Дочинця «Мафтей».

Ключові слова: роман, філософські поля, екзистенційна наповненість, заголовки, підзаголовки, читачька конференція, проблемна дискусійна бесіда.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Усі ми пам'ятаємо, як Н. Волошина ствердила, що в методиці позакласне читання уявлялось як фокус, в якому відбивались інтереси читача, визначався рівень його духовних запитів і способів сприймання художнього слова. Вона відзначала: «Уміле керівництво позакласним читанням в системі впливу на школяра поряд із соціальним оточенням, каналами інформації спрямовує і стимулює самостійне читання учнів. Воно зумовлене, крім того, розвитком читача, з одного боку, і розвитком мистецтва – з другого» [1, с. 123]. Старшокласники люблять читати гостросюжетні, пригодницькі твори. До таких належить філософсько-психологічний роман М. Дочинця «Мафтей».

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. На жаль, проблеми вивчення творів сучасних вітчизняних письменників обумовлені недостатньою їх дослідженістю в сучасному літературознавстві. Зокрема, фактично до сьогодні матеріали для аналізу романів М. Дочинця обмежуються відгуками й рецензіями в періодичних виданнях та на Інтернет-сайтах, а також інтерв'ю з автором.

Мета дослідження – проаналізувати жанрово-стильові особливості роману М. Дочинця «Мафтей», схарактеризувати образ головного героя в контексті авторської філософської концепції, запропонувати урок позакласного читання за досліджуванним твором.

Виклад основного матеріалу. Роман М. Дочинця «Мафтей» написаний «сухим пером» про пошуки вісьмох дівчат-відданиць, які майже одночасно (протягом року) пропали в Мукачеві в середині XIX ст. Чутки про це поширилися всією Європою. Мукачівська жандармерія не змогла розшукати жодної дівчини. На допомогу їм приїхав кінний загін жандармів зі Словаччини, і знову ніяких результатів. Мукачівська домінія просить допомоги в Угорщині. І будапештські детективи нічого певного знайти не можуть. І от до розшуків залучають «філозопаздоровля» Мафтея Просвирника, знаного у всьому краї й навіть за його межами. Він знаходить у Марамороші «дівичь-анголиць» і повертає їх додому: «Мусіли вернути свій путь, а на ньому – впізнати самих себе і знайти свій Дім» [2, с. 338].

Чому ніхто не зумів відшукати дівчат, а Мафтеєві це вдалося? Тому, що він володів сімома чудесами світу: даром бачити, даром чути, даром відчувати, даром говорити, даром думати, даром радіти і даром любити. Книга М. Дочинця «Мафтей», як і попередні його романи «Горянин», «Світован», «Вічник» – спроба пізнати себе і світ у собі. Це погляд з відстані 160 і більше років через час із інших історичних умов, із іншого життєвого досвіду на мудрого закарпатця, українця, який дивує світ своєю філософією, моральними законами всередині себе.

Автора в минувшині цікавлять не стільки сюжети, скільки відповіді, він докопується до глибин закарпатської мудрості й моралі, бачить її серцем, чує душою. Знову, як і в романах «Світован», «Горянин», «Вічник», усе сфокусовано на долі людини, й він дає відповіді на запитання: хто ми є, для чого ми приходимо у цей світ, куди відходимо, у чому наша вічність, невмирущість. Своїм буттям головні герої його романів уособлюють мудрість і мораль українців, які жили, живуть і будуть жити на цій сріберній землі.

М. Дочинець конструює художню модель роману «Мафтей» так, щоб Європа стала предметом глибоких, напружених критичних роздумів автора, а для цього він головного персонажа із герметичного світу, в якому він жив «сам, як ніс на лиці», «як пустинножитель, оповитий заповідним захистом від світу», «в солодкому відлюдництві», занурює «в колотнечу світу». Це дає можливість письменнику наповнити твір великим і різноманітним суспільним змістом, зробити його панорамним, дзеркалом життя міста Мукачево, яке було осердям усієї Європи, світу, «ба навіть Усесвіту» та цілого краю й сусідніх держав.

І хоча в основу твору покладено справжні події, які відбулися в місті Мукачеві, й автор увів інтригу пошуків, проте він став романом, що узагальнив характерні ознаки національного, морального буття, розкриваючи через яскраві, колоритні образи наш український дух. Роман наповнено глибокою життєвою філософією, що спонукає реципієнтів до роздумів про вічні цінності. Автор запрошує читачів до своєї духовної співпраці, виділяючи курсивом у тексті філософські й релігійні думки, психологічні настанови.

Письменник провокує читача на доосмислення роману, а виділені курсивом речення – це вузлики напам'ять, спонуки до глибоких роздумів про швидкоплинність буття, про життя в гармонії з природою, про бездержавність нації, про національну самоідентичність людини, про силу любові.

Отже, можна твердити, що М. Дочинець створив оригінальний жанрово-структурний тип роману, в підмурівку якого народна філософія, світові релігії з людиною як цілим світом, Усесвітом. Це роман органічної єдності, гармонії між релігійною, філософською думкою й художнім образом. Це є енергетичною пуповиною книги. За допомогою виділених місць у тексті автор уводить певну тему, створює відповідний настрій у процесі читання, а також продовжує сюжетні хідники або ж розвиває епічний, релігійний чи філософський мотиви. Тут специфічний рівень екзистенційної наповненості (національний!!!), котру особливо треба й сприймати!

Визначальною ідеєю, покладеною в основу «Мафтея», є ідея залучення до активної співтворчості реципієнта. На нашу думку, митець запрошує читача на своє інтелектуальне художнє й філософське поле, а силове поле він має сильне. Пригадує Дочинцеве: «Читаючи книжки, від письменців треба брати... надих..., регулу (енергію)» [3, с. 163].

Роман «Мафтей» написано розділами, які автор називає затином: «Як вести письмо... Чуєш цюкання дроводів, що ціфрують церкву в Замлині? Чуєш переспів топирців: один затин, другий затин, третій – і дерево вкривається різьбою... Пиши затином – коротко і гостро, як дерево тнеш. Наріжай слова з твердого матеріалу і клади їх у щільні, незрушні ряди... Пиши, пам'ятаючи: слово, позбавлене любові, невіразне і марне» [2, с. 7].

Їх у тексті 28, кожен з яких є автономною цілісністю, кожен затин є начебто окремою новелою чи оповіданням, а часто – маленьким клубком, який розв'язує письменник. Роман відкривається прологом – окремим розділом твору «Оглавок. Тінь виноградаря», в якому автор знайомить читачів з оповідачем та готує їх до сприймання «повідання», створює загальний настрій чи, кажучи мовою суміжного мистецтва, налаштовує тональність.

Усі 28 розділів мають також заголовки, цікаві й вишукані, які запам'ятовуються, бо є мигдаликами, у яких запрограмована життєва функція персонажів, скажімо, ось хоча б така: «Той, що з'їв гору» (про діда Данила), «Філозоф із конюшні» (про діда Данила), «Мерцям не заглядають в очі» (про дев'яту дівчину, уражену блискавицею).

Колись ми уже писали про те, що Мирослав Дочинець є майстром творення як заголовків, так і підзаголовків, які є не лише компонентами організації текстів, а й концептуальними згустками. Любить письменник так звані називні заголовки («Вічник», «Криничар», «Горянин», «Світован», «Бранець Чорного Лісу», «Мафтей»).

Роман «Мафтей» своїм заголовком завдячує головному персонажеві Мафтеєві Просвирнику, якого люди ще називають Відуном, чоловіком із видаючими очима, Знатником, Зелейником, Провидцем, Травознаєм. Сам герой стоїть на грані відкриття свого призначення й покликання в цьому світі й натякає читачеві, що його ім'я несе своєрідні шифри, коди, які впливають на його характер і долю, окреслюють контури його життя: «Ймено моє – Мафтей. Чудне навіть на наш велемовний підкарпатський вигін... Чорноризець Аввакум нарік мене так, бо заявився я в грішну сю юдоль уночі між днями апостола Матвея і великомученика Фатєя. Либонь, аби не уразити жодного зі святих. Божий чоловік поєднав їх одним наріччям – Мафтей. Як перст і ніготь. Як стовп і рамено хреста. Таким трибом, народжений у присмерку ночі, ношу я в собі два сонця – дня вчорашнього і дня завтраго. І та подвійна світність мене не спить» [2, с. 29–30]. Ім'я людини несе в собі сильну енергетику, бо його захисні властивості асоціюються з янголом-охоронцем. Мафтей таких янголів-охоронців мав два.

Отже, головний персонаж вважає, що його ім'я має подвійне смислове навантаження: «ношу я в собі два сонця». Розкрити семіотичну сутність заголовка допоможе словник-довідник «Власні імена людей», за яким Матвій – дар (Бога) Ягве (буквально Божа людина), а Фатій – світло [4, с. 76]. Мафтей через своє ім'я сіяв свою славу, бо мав і загострене почуття власної гідності й внутрішньої свободи.

Головний герой наповнений світлоносною силою, духом і вміє віддавати їх людям, світові. Його світло душі дарує всім радість. Він жив у намоленому світі, бо пробуджувався і засинав у вірі – справді був Божою людиною, до чужих домівок завжди приходив з подарунками, яких потребували. І, як Божа людина, множив славу добродетності, у всьому краї пам'ятали і цінували те, що Мафтей зробив для людей. Своїми руками й розумом Мафтей утверджував Божі закони. Маючи 70 літ пішов розшукувати дівчат. Допмагаючи людям, він допомагав і собі, і так стверджував закон любові, адже любити – це відчувати потреби і біди інших. Любов повернулася Мафтеєві віддарунком – любов'ю Ружени, втраченою 45 літ тому.

Загальновідомо, що ім'я багато значить для того, хто його носить, адже носій перебирає риси імені до своєї долі й характеру. Є домінуюча й другорядні риси імені. В імені «Мафтей» поєднуються дві основні містичні сили: «Божий чоловік» і «світлий», і читачі переконуються, що ці начала спрацювали для головного персонажа. І хоча, за П. Флоренським, кожне ім'я має цілий спектр моральних самовизначень і низку різних життєвих шляхів (від досконалого з високим ступенем духовної висоти й до недосконалого), наш персонаж увібрав до спектру свого імені верхні його горизонти. Імена Матвій і Фотій стали визначальними для героя, бо передбачали міцність, активність, рухливість, сміливість, сильний і скромний характер, любов до красивої яскравої жінки, що користується успіхом у чоловіків, вірність (код імені Матвій); талановитість у царині філософії, науки, мистецтва, релігії, сприйнятливості до нових думок, розуміння інших людей, стриманість, віднайдення смислу життя в нематеріальній стихії (шифр імені Фотій).

Автор «народжує», а потім ліпить характер, який відповідає чудному імені персонажа. Письменник зізнається, що «задум – це коли в тобі починає жити ембріон... ідеї головного героя. У мене немає класичних сюжетів, інтриг. Є лише герой, який несе сутність, духовну якість. Й ось коли він для мене викристалізовується, то цілковито зживаюся з ним. І він мене починає вести, кликати, щоб щось повідати».

Отже, М. Дочинець спочатку «народжує» душу, потім спілкується з нею, поки та стає реальністю для реципієнтів, і зойкає душа читача від знайомства з головним героєм, захоплюється ним. Думаємо, що Мирослав Дочинець вибудовує концепцію образу Мафтея Просвирника через його ім'я й прізвища, які в романі набирають ознак індексу. Як відомо, дія індексу ґрунтується на фактичній, реально наявній суміжності означеного і означувального. До слова, ім'я, за О. Лосєвим, – це завжди образ, щось цілісне і єдине. Імена героїв допомагають подати про них додаткову підтекстову інформацію. О. Слоньовська зазначає: «Міф імені спрацьовує в усіх, без винятку, високохудожніх текстах, тому письменники до імен своїх героїв чи героїнь підходять дуже уважно...» [5, с. 202].

М. Дочинець у книзі «Розрада-гора» писав: «Упродовж життя ми носимо три головні печаті: власне ім'я, дане при народженні, родові прізвище, успадковане від пращурів, і мову, виплекану народом. Цього не можна зректися, як не можна зректися своєї крові і обміняти своє серце. Наймиліша, найсолодша мова в цілому світі – рідна мова. Хто в родині цурається своєї мови, приймає чужу і дітей їй навчав, той винародовлюється. Себто – вироджується зі свого роду. Це великий гріх проти народу і зрада його» [3, с. 75].

Розуміючи, що людські імена й прізвища завжди характеризуються високим змістом, смислом і внутрішньою формою, автор наділяє свого героя двома іменами, щоб збільшити його могутність, зарядити подвійною енергією. Герой сам про себе каже: «Якби благословення й подяки, якими я обсіпаний тут, на землі, стали перами, то не треба й крил, аби возвестися на небо» [2, с. 29].

А тепер «дві слова» про прізвиська. Їх цілий пучок. І вони увиразнюють твердість духу головного героя, показують розумного, глибинного, мудрого закарпатця, виповненого триединою потребою – бути потрібним людям, бути потрібним Богові й бути потрібним собі. Це місіонер Мукачева й краю. Образ цього знатного українця не соромно показати світові, що вже й діється (роман перекладено багатьма мовами).

Підзаголовок «Книга, написана сухим пером» зорієнтовує читача на те, що оповідь у романі ведеться від імені головного героя Мафтея, а тому написана сухим пером. Розповідь ця двоїста – паралельно у сьогоденні – середина XIX ст., коли Мафтей розплутує таємниче зникнення дівчат, і минулому – (спогади про діда Данила, бабу Злоту, батька Гриця, матір Мелану – просвірницю, чернеця Аввакума, кохану Ружену, яку знайде через 45 літ). Колись чернець Аввакум напророкував Мафтеєві, що той має написати книгу, позаяк є божою посудиною, в якій Творець береже своє слово. До слова, Аввакум з давньоєврейської – обійми (Божі), натяк на те, що Мафтей перебував увесь свій земний вік під впливом, вишкілом учителя (години навчання для Мафтея були «переткані щастям пізнання»).

За романом «Мафтей» десятикласникам можна запропонувати читачку конференцію поглибленого розуміння та аналітичного вивчення літературного твору. Цей тип заняття скеровує словесника й учнів на попереднє прочитання й колективне тлумачення тексту.

Подаємо орієнтовний план читачкої конференції за цим текстом.

1. Вступне слово вчителя. Коротка характеристика творчості М. Дочинця.
  2. Історія написання роману «Мафтей», мистецький задум автора.
  3. Художня система і жанрова своєрідність твору.
  4. Композиційно-сюжетні особливості роману:
    - Художній час і простір. Мукачеве як осереддя Європи, світу й Усесвіту. Благословенна Русинія як земний рай.
    - Сюжет, сюжетні вузли твору.
    - Позасюжетні елементи (назва, епіграфи, портрети, пейзажі, інтер'єри, екстер'єри, монологи, діалоги, авторські відступи).
  5. Тематика та проблематика роману (загальнолюдські, філософські, політичні, національні, соціальні, морально-етичні питання).
  6. Образна система твору:
    - Чари образу «мудряка із Заріки», «філозопаздоровля» Мафтея.
    - Образ Ружени – «жінки-мрії», «жінки-тайни», яка мала «княжу зізду» («... красна, яко дикий туліпан, розумна, як змія, вільна, як вітер, самотня, як місяць»).
    - Образ Божого челядника Аввакума («сей чоловік – сам гора»).
    - Історія діда Данила, «Того, що з'їв гору» («се історія великої любові до коней, до гори, до жінки»).
    - Батько й мати головного персонажа (Гриць й Мелана).
  7. Мова роману.
  8. Літературна вікторина за «Мафтеєм».
  9. Художнє читання монологу «Зустріч Матея й Ружени» (назва умовна) [2, с. 224–225] за самостійно дібраним музичним твором.
  10. Проблемна дискусійна бесіда.
  11. Презентація ілюстрацій до роману.
  12. Мої враження від твору або запитання до інтерв'ю з М. Дочинцем за романом «Мафтей» (учні готують удома, а в класі лише озвучують).
  13. Підсумки читачкої конференції.
- Вікторина за романом Мирослава Дочинця «Мафтей»

Чий це портрет?

1. «Я сидів коло підмурівка, грів камінь. Сонце теплим квачиком малювало медові поворози на моїх повіках, скомтало (лоскотало – С. Ж.) губи, як збитош на дівиця. Зносилися, потоншали мої повіки. Проміння сіється через них, як через крильця бабки. Воно й не чудниця: сімдесятим роком приденно кліпати, ви сліпувати неприявно в світі, переціджувати зримає, вбирати очима просторинь і замикати в них загуслий час... Ви, дідку, кажуть, і через повіки видите. Відун! Смішні людкове. Їм аби до чудесного дотикнутися. Бодай язиком. Не втеліпають прості, що чудесне якраз без чудес. Не втамуєш спраги на чудо, доки сам не виплекаєш чудо в собі...» («Мафтея, с. 10).

2. «Скинув каптан і підбиту куніцею шапку, важко ступив на суходіл. Простоволосий, згорблений, у

самій сорочці, а сам чорний лицем, як згарок, – мав вигляд, наче вдарила в нього блискавка. Стиск серця перебивав йому дихання. Багатство тільки сточує людей, але глибоко в них не проникає; всередині вони голі» (про бурмістра Мукачева, с. 12).

3. «... була інакшою не тільки очима й волоссям. Ходила в рясній пондьолі на сотню рубчиків, в атласному лейбику, а тонкий стан її перехоплював шовковий черлений пояс. І носила чоботята з зеленкуватої юхти. Босоноге росвігівське жіноцтво заздрило в її бік очима, а послушники з монастирської винниці дрібно хрестилися. Та що там чоботи.

... ходила в дощатий будар (либонь, перший у русинському Мукачеві) з повним жбаном води і обрусиком.

Дивина невидана доти. Вона нігда й ніде не прикривала свої розкішні, вимиті жаб'ячим милом, коси, що спадали з пліч, як розкрилена шовкова реверенда» (Злоти, с. 71–72).

4. «Сиділа як мальована. Намітка небесної барви покривала її голову і така ж пондьола спадала цілим тілом, накриваючи й ноги. На самій маківці – очіпок чорної парчі, а на зап'ястях чорні торочки. На блідій плоті тьмаво висвічувало старе срібло завушниць та наруччя. Я впізнав би її в тисячній лаві жіноцтва, як упізнають жарину папоротевого цвіту в потемку нічного лісу» (Ружени, с. 333).

5. «... Наче хмільна імла затигла мені очі, крізь неї я вчаровано позирав на зграбні смагляві руки, перехоплені на зап'ястях віночками тонкого шитва. Взерунки ті були не нашого стибу, і легкий вовняний лейбик не нашого краю, і цятини мерехтливого скла у вухах – надто дорогі для наших посполитих красовиць. Ще й ліловий пупчик ружі в заплітці коси. Волосся в неї було як чорна вовна. А незвичне ім'я довершувало той образ...

... Вона приязно оберталася, і цвіт здригався на чорній вовні волосся. А очі, очі... здається, вони могли просвердлити залізо» (Ружени, с. 103–104).

Про котру із «дівичь-янголиць» мова?

1. «Не дитина була, а кусень паски, ... ціла вулиця називала умницею. Перша вишивкарка в нашій сторонці. Жид Мошко радо брав її обруси, а найбільше зацінів бездітну Матінку, що під деревом стоїть...» (Про Марту з Руського кінця, с. 33).

2. «- Кажуть, що... пропала одного дня з Мартою-вишивальницею.

- В'єдно й погібати легше, – розсудив циган. – Копно дівували. Все в парі, як ігла з ниткою...» (про Мокрину Обручарову, с. 39).

3. «... принесла водичку і ми мастили. Дітвак очунювався. Але того лічення було мало. Донька заповідалася ще принести, аби вздоровити малого небезпечно і щоб на других не перейшло. Клопоталася за його рятунок та й сама пропала. На днешній день без сліду...» (про Павлінку Піняшкову, с. 58).

4. «Ваша донька, чув я, була невидюшою. І ходила на ріку?»

«До прання очей не треба».

«А що сталося з очима?»

«Запалися... очі. А пак затиглися більмами, чисто як риб'ячий міхур. Гадаю, що від миловаріння» (про Лізу Голоднячку, с. 62).

5. «... пряла. ... Ми всі вбиралися з її ділання (виробів – С. Ж.).

День при дні до півночі пряла. І не світила собі. Нащо, каже, палити лампу, я прясло й руками чую. Така похватиста дитина була. В темноті, навпомацки, а ровницю вела тоненьку, як шовк. Я панам показувала – не вірили, що то з рук мужички...» (про Лізу Голоднячку, с. 64).

6. «Добре, що... встигла принести білі нитки з єрусалимської верби. Чорна поваба відступилася і черешні файно зародили. А се наш хліб, каже нянь, бо черешні й сливи мож обміняти у винокурні на зерно...» (про Оленку, с. 66).

7. За ким «пес... Сивко журився – та й здох. І черешні дві всохли за...» (Оленкою, с. 23).

8. «Чи я її не заклінала: загубиш цвіт, ..., що збереш? Загубила все, що могла. А своє дістала... Не треба було шити такі глибокі жеби (кишені – С. Ж.) на сорочині. Ой не треба... Смолавим дівчам уже бігала на вечорниці. Мудрі дівки держать гонор, а наша...» (мачуха про Анну Поросняк, с. 82).

9. «А... наді мною квилить, як каня в посуху. Вона в нас жаліслива. Була...

... в хліві ачей і спала, годила чим знала. Раз каже мені: «Няньку, я знаю, хто нам зарадить. А оченята горять нестямно. Вхопила кабатину (куртку – С. Ж.) й побігла. Без вороття...» (про Моньку, доньку Митра Желізного, с. 85).

Про кого мовлено?

1. «Ангол їх спарував і замилувався» (про Данила й Злоту, с. 70).

2. «... котра принесла в прісну течію роду повинь любови» (про Злоту, с. 73).

3. «Троє дітей живуть у цій хижі – я, Дух лугу і Час. І нам тут притульно, як у батька – матері в запічку» (про Мафтея, с. 16).

4. «Я впізнала тебе. Ще передше. Впізнала за нігтями. Нігті в декотрих людей підходять одне одному. Нігті. А отже, й ті люди...» (про Мафтея й Ружену, с. 112).

Проблемна дискусійна бесіда

1. Віктор Гюго писав, що історія має свою правду, а легенда – свою. Відомо, що М. Дочинець для свого роману шукав історичну зачіпку, аби історія не була легендою. І таки знайшов її. З якою метою письменник так довго накопичував матеріал? Свою думку аргументуйте прикладами з твору.

2. Розшифруйте композиційну схему роману «Мафтей», віднайдіть елементи композиційної вигадливості митця.

3. За словами автора, книга «Мафтей» написана духом протесту. Мандруючи Європою, письменник зрозумів, що ми давно європейці і ця книга – намагання осмислити цю істину. А як думаєте Ви? Якщо погоджуєтесь із думкою Мирослава Дочинця, то ствердіть її фрагментами роману «Мафтей». А якщо заперечуєте її, то наведіть свої аргументи.

4. В одному інтерв'ю М. Дочинець сказав: «Книжка «Мафтей» – це якоюсь мірою намагання мого осмислити нашу європейськість, і нашу в цьому світі окремішність, наші досягнення, наші можливості, і наш якийсь феномен, навіть я би сказав, який починає Україна зараз демонструвати в цьому світі». Що Ви можете сказати про неповторність і винятковість українців? Наведіть утинки з роману «Мафтей», які підтверджують наші достоїнства:

- схильність до філософствування;

- притягування до духовної культури, історії, звичаїв;

- множення матеріальної культури;

- добротворча мораль;

- воля до свободи, яка жила в різних проявах, ніколи не засинала, не вивірювалася з голів русинських, важке змагання за своє буття у світі;

- пізнання себе в собі і в світі, своїх коренів та свого внутрішнього «Я», своєї неповторності у часі;

- людина – цілий Всесвіт.

5. Пригадайте легенду про Русинію, уведену в тканину тексту (2, с. 328) й схарактеризуйте образ рідної землі. Прокоментуйте слова: «...моя отчина є книгою Бога, мовою Бога. І я невтолено читаю її...» (2, с. 328).

6. Підготуйте етнографічні коментарі до описів кушнірського, шевського й гарбарського, смолярського й зольного ремесел (2, с. 239–341) та килимарства й вишивальництва (2, с. 245–246) в Закарпатті.

Подискутуйте над фрагментом роману:

«Чудна річ. Кілько всього намішано! Отець Емешки має себе за чистого мадаря, мати русинка, одна баба словачка, друга гуцулка, а дідове – жид і поляк. Якої ж тоді крові, якого племені вона? Ні назвисько, ні кров, ні віра не засягають приналежність до народності. Дух, душа людини – ось що визначає, якому народові вона припадає. Чим же се зміряти? Проявленням духа-мислю. Хто на якій мові думає, той до такого народу й належить» (2, с. 310).

Прокоментуйте епіграфи до роману. Чим викликана мотивація вибору аж трьох епіграфів? Доведіть, що вони є своєрідними знаками до тексту, стисло розкривають його ідею: «І нічого не винесе він зі свого труда, що можна б узяти своєю рукою» (Лук. 12:16-21); «В ім'я Моє ти мандрував, раз за разом вносячи в душі осілих дешицю смутку за свободу» (Герман Гессе); «Зібрав до купи кінці ниток, що звисали з його існування, непотрібні відділив та відрізав, а зберіг тільки головні, необхідні, і має право сказати, що тепер у нього залишився на долоні крихітний клубок, що проведе його далі» (Григорій Сковорода).

Прокоментуйте найвіддаліші епіграфи до окремих роздумів (затинів) твору.

Схарактеризуйте образ міста Мукачеве за романом «Мафтей», проаналізуйте засоби його творення. У яких творах зарубіжної й вітчизняної літератури Ви пригадуєте образи міста?

Доведіть, що письменник майстерно й ненав'язливо вплітає «детективну», «історичну», «любовну» лінії в один загальний сюжет.

Отже, за допомогою сформульованих питань плану читацької конференції, проблемної дискусійної бесіди, літературної вікторини, художнього читання монологу, презентації ілюстрацій до роману, власних вражень від твору, підготовлених у вигляді рецензії і анотації старшокласники самостійно інтерпретуватимуть роман, вестимуть полілоги з автором твору, персонажами, літературознавцями та критиками. Десятикласники замисляться над вічними проблемами буття людини, пошуку щастя, кохання, свободи та себе в цьому світі.

Список використаних джерел та літератури

1. Волошина Н. Й. Система позакласного читання / Н. Й. Волошина // Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – С. 121–126.

2. Дочинець М. Мафтей. Книга написана сухим пером : роман / М. Дочинець. – Мукачеве :

Карпатська вежа, 2016. – 352 с.

3. Дочинець М. Розрада-гора. Під Вороновим крилом / М. Дочинець. – Мукачево : Карпатська вежа, 2017. – 192 с.

4. Скрипник Л. Г. Власні імена людей : словник-довідник / за ред. В. М. Русанівського. – К. : Наукова думка, 1996. – 335 с.

5. Слоньовська О. Слід невловимого Протея / О. Слоньовська. – Івано-Франківськ : Плай-Коломия : Вік, 2006. – 688 с.

6. Іваничук Р. Серед повені книг: записки бібліофіла: про книги і про себе / Р. Іваничук. – Львів : ЛА. «Піраміда», 2016. – 160 с.

Светлана Алексеевна Жила,

доктор педагогических наук,
заведующая кафедрой украинского языка
и литературы Национального университета
«Черниговский колледж» им. Т. Г. Шевченко,
e-mail: kafedra.ukr.movv@gmail.com

«НОШУ Я В СЕБЕ ДВА СОЛНЦА»: УРОК ВНЕКЛАСНОГО ЧТЕНИЯ ПО РОМАНУ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦА «МАФТЕЙ»

В статье исследованы жанрово-стилевые и проблемно-тематические особенности романа Мирослава Дочинца «Мафтей». Автор проанализировала оригинальный жанрово-структурный тип романа, в котором гармонично согласовываются литература и философия, а философские поля являются важным духовным фундаментом текста; исследовала заголовок и подзаголовок, которые являются концептуальными сгустками произведения; охарактеризовала образную систему романа. Автор статьи предложила ориентировочный план читательской конференции для учащихся 10 класса учреждений среднего образования, проблемную дискуссионную беседу, литературную викторину по роману Мирослава Дочинца «Мафтей».

Ключевые слова: роман, философские поля, экзистенциальная наполненность, заголовок, подзаголовок, читательская конференция, проблемная дискуссионная беседа.

Svitlana Zhyla,

doctor of pedagogical sciences,
Head of the Ukrainian language and literature
Department of T. Shevchenko National university
«Chernihiv Kolehium»,
e-mail: kafedra.ukr.movv@gmail.com

«I CARRY TWO SUNS IN ME»: LESSON OF EXTRACURRICULAR READING BASED ON THE NOVEL BY MYROSLAV DOCHYNETS' «MAFTEY»

Introduction. In the article the genre and stylistic, problematic and thematic peculiarities of the novel «Maftey» by Myroslav Dochynets' are studied. It is stated that the writer suggested to recipient the original genre and stylistic type of the novel, based on the folk philosophy and the world religions where the person is the center of the world. This is a masterpiece of the whole unity between religious, philosophical conception and artistic image. This fusion and symbiosis make the energetic sources of the composition. By means of the highlighted words in the text the author represents the certain topic, makes a peculiar mood in the process of reading and elaborates the epic, religious or philosophical motives.

It is considered that the main idea of the novel «Maftey» is involving the recipient to the active collaboration; the artist invites the reader to his intellectual philosophical sphere, that is quite strong, because he is able to write exciting things as the real artistic maestro.

The worldview paradigm of the writer is discussed in the article and it provides an attitude toward the world as to the complicated organism, in the centre of which a person exists. The originality of occurrence of a person through the dominate existentials of spirituality, unity between a person and nature, a person and time, a person and generation, a person and God, a person and society, a person and another person is described in the article. These facts allow identifying the existentialistic motives of the novel, so-called «existentials». These motives are important in the development of the characters of the novel and they highlight the peculiarity of artistic and aesthetic author's principles.

The anthropocentrism of Myroslav Dochynets' existentialistic philosophy suggests him to supremacy of the main character – Maftey, a wise, experienced, free and stoic man, in the narrative structure of the novel. There is a

specific level of existentialistic content (national) that should be perceived extraordinary.

The novel consists of the chapters that the author calls as «zatyny» instead of usual parts; this is an intrigue for the readers as the writer represents a new literary term and proposes full of logical thinking the kaleidoscope of events and scenes, which is interesting because of the method of artistic creating of the world and characters. The image of the world in Myroslav Dochynets' work gets national features, because it depicts the historical background of Ukrainians and makes progress based on people's sacred values.

Each of twenty-eight chapters is an independent continuity, a separate short story or narration and so often it is like a small clew which is puzzled out by the writer.

The novel starts from prologue – a separate chapter of the work – «Subtitle. The shadow of the wine-grower», where the author acquaints readers with a narrator, prepares them for perception and makes a total mood.

All the twenty-eight chapters have got excellent headlines that are easy to stick to readers' memory because they are like tonsils, in which the vital function of the characters is programmed.

The title and the subtitle of the novel are investigated; the set of patterns is characterized.

The schematic plan of reading conference for pupils of 10-th form of secondary school is suggested; the problematic argumentative conversation and literary quiz based on the novel «Maftey» by Myroslav Dochynets' have elaborated.

Key words: *novel, philosophical spheres, existentialistic content, headline, subtitle, reading conference, problematic argumentative conversation.*

References

1. Voloshy`na N. J. Sy`stema pozaklasnogo chy`tannya / N. J. Voloshy`na // Naukovi osnovy` metody`ky` literatury` : navch.-metod. posib. / za red. N. J. Voloshy`noyi. – K. : Lenvit, 2002. – S. 121–126.
2. Dochy`necz` M. Maftej. Kny`ga napy`sana suxy`m perom : roman / M. Dochy`necz`. – Mukachevo : Karpats`ka vezha, 2016. – 352 s.
3. Dochy`necz` M. Rozrada-gora. Pid Voronovy`m kry`lom / M. Dochy`necz`. – Mukachevo : Karpats`ka vezha, 2017. – 192 s.
4. Skry`pny`k L. G. Vlasni imena lyudej : slovny`k-dovidny`k / za red. V. M. Rusanivs`kogo. – K. : Naukova dumka, 1996. – 335 s.
5. Slon`ovs`ka O. Slid nevlovy`mogo Proteya / O. Sl`on`ovs`ka. – Ivano-Frankivs`k : Plaj-Kolomy`ya : Vik, 2006. – 688 s.
6. Ivany`chuk R. Sered poveni kny`g: zapy`sky` bibliofila: pro kny`gy` i pro sebe / R. Ivany`chuk. – L`viv : LA. «Piramida», 2016. – 160 s.

Отримано редакцією 15.05.2018 р.

УДК 37.016:811.161.2

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-143-149

Тетяна Вікторівна Рудюк,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
методики викладання української мови і літератури
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
e-mail: Swirid@i.ua

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти та роль самостійної роботи як виду навчальної діяльності учнів на уроках української мови, простежено особливості пізнавальної творчості відповідно до етапів прогнозування, впровадження та накреслення перспективний видів діяльності. Розкрито організаційні моменти досліджуваної проблеми згідно психолого-педагогічних, методичних аспектів наукових здобутків. Окреслено актуальність самостійної роботи як виду навчальної діяльності з позиції формування мовної компетентності старшокласників.

Ключові слова: самостійна робота, саморефлексія, мотиви, самостійність особистості, мовна, мовленнєва, професійно орієнтована мовна компетенції.

Постановка проблеми. Сучасна епоха так званого інформаційного буму вимагає інтенсифікації самостійної роботи учасників навчального процесу: застосування психологічно та методично вмотивованого виду діяльності, який відповідає інтересам і запитам молоді; сприяє становленню світогляду; формуванню пізнавальної самостійності; виробленню вміння працювати з літературою й самостійно оцінювати власні досягнення; разом із тим, забезпечує демократичність і творчість взаємодії між учасниками навчального